

УДК 37.378

Дмитро КИСЛЕНКО

*кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки
Інституту Управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
e-mail:kyslenko.d@gmail.com*

**КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА БЕЗПЕКИ**

У статті розглянуто основні критерії та рівні підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності. Здійснено аналіз психолого-педагогічної, методичної та наукової літератури, який дозволив автору виділити чотири рівні сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця з охоронної діяльності. У дослідженні визначено зміст поняття «критерії» професійного розвитку. Розкрито поняття професійна придатність, та визначено основні особливості професійної психологічної придатності майбутніх фахівців з охоронної діяльності.

Ключові слова: охоронна діяльність, професійна підготовка, критерії професійного розвитку, професійна придатність, професійна компетентність, експеримент.

Нині у ВНЗ розроблена достатня кількість методів і методик моделювання професійної діяльності майбутніх фахівців з охоронної діяльності. Як правило, всі вони опираються на загальні вимоги, що представляють собою модель, яка включає комплекс норм, цінностей і вимог до базового рівня змісту і якості професійної підготовки фахівців з охоронної діяльності. Системоутворюючим фактором цих моделей є рівень освіти і кваліфікації.

Аналіз існуючих методик моделювання професійної діяльності, показав, що жодна з них не є універсальною. У більшості випадків вони носять вузько-профільний характер, відповідно до видів, об'єктів і середовища професійної діяльності різних фахівців.

На сьогоднішній день існує значна кількість наукових досліджень, присвячених дослідженню процесу навчання майбутніх фахівців з охоронної діяльності в роботах таких науковців, як: Ю. К. Бабанський, П. Безпалько, Г. І. Васильєв, П. Воловика, С. У. Гончаренко, М. Грабаря, О. П. Євсюкова, А. Н. Зельницького, О. В. Золотарьова, А. Киверялга, В. М. Крайнюк, К. Краснянської, М. С. Корольчука, Н. Кузьміної, В. Сидоренка, Г. В. Терещук, О. В. Тімченко, А. Усової, В. В. Ягупова та ін.

Мета статті – дослідити основні критерії, показники та рівні підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності.

Процес підготовки фахівців з охоронної діяльності є складним, суперечливим і багатограним, тому оцінити якісні й кількісні параметри його динаміки досить складно. Необхідно визна-

чити критерії сформованості професійної компетентності фахівців з охоронної діяльності, під якими ми розуміємо сукупність об'єктивних і суб'єктивних показників, що дають якісну характеристику її стану, опираючись на які, можна виявити її істотні властивості й міру прояву в діяльності.

Нагадаємо, що під професійною компетентністю ми розуміємо систему значимих професійних якостей, професійних позицій, акмеологічних інваріантів і психологічних особливостей, необхідних випускникові ВНЗ для успішної реалізації професійних функцій. Виходячи із цього, для виділення позначених критеріїв необхідно провести аналіз наступних напрямів діяльності майбутнього фахівця з охоронної діяльності: ступінь сформованості потреб у навчальній діяльності й способи її реалізації; задоволеність і відношення до виконуваної діяльності; прояв самостійності, самоорганізації й самовиховання в навчальній і службовій діяльності; цілісне забезпечення професійної готовності фахівців засобами навчально-пізнавальної діяльності; зміст переважної мотивації в діяльності і її спрямованість; системність глибини й міцності засвоєння знань, умінь і навичок необхідних для розуміння сутності природних і соціальних процесів функціонування спеціальної діяльності майбутнього фахівця з охоронної діяльності ВНЗ, їхнє творче застосування при виконанні функціональних обов'язків; творчий рівень виконання професійної діяльності, обумовлений наявністю відповідної підготовленості.

Отже, про сформованість професійної компетентності майбутнього фахівця з охоронної

діяльності можна судити на підставі того, як і у якій конкретній формі реалізується на практиці система професійно значимих якостей, що направляють особистість на практичне застосування її норм, допомагають адекватно організувати професійну діяльність, визначають творчий розв'язок спеціальних професійних завдань.

Проведений аналіз психолого-педагогічної, методичної та наукової літератури дозволив нам виділити чотири рівні сформованості професійної компетентності в майбутнього фахівця з охоронної діяльності (з урахуванням необхідності якісної оцінки):

- низький (пасивний);
- достатній (наслідувальний);
- середній (активно-пошуковий);
- високий (творчий).

Низький (пасивний) рівень характеризується неспроможністю забезпечити продуктивність діяльності (професійна компетентність не сформована). Відсутня пізнавальна активність у сфері професійної діяльності, знання частковий й проявляються на рівні знайомства з навчальним матеріалом, уміння працювати з матеріальною частиною обладнання і техніки розвинені погано, відсутнє розуміння сформованої ситуації й уміння цінувати об'єктивні цінності, спостерігається емоційно-моральна нерозвиненість. На заняттях майбутні фахівці з охоронної діяльності пасивні, немає мотивів хорошої поведінки, характерне підпорядкування впливу конкретної ситуації, домінує негативна установка, сферу поза навчальною діяльністю відкидають.

Достатній (наслідувальний) рівень характеризується спроможністю забезпечити часткову продуктивність діяльності. Це реалізується, головним чином, на рівні мотиваційно-споживчої сфери. Майбутні фахівці з охоронної діяльності мають ситуативні професійні знання, які не вмотивовані, обмежені, безсистемні. Допускають серйозні помилки або недостатньо швидко виконують прийоми роботи з технікою, тобто практичні вміння обмежені. Проявляють ситуативну залежність поведінки від зовнішніх обставин.

Середній рівень (активно-пошуковий) характеризується спроможністю забезпечити відносно високу продуктивність праці. Для майбутніх фахівців з охоронної діяльності характерні відповідні переконання, необхідні знання, практичні вміння й навички, що дозволяють грамотно виконувати різноманітну навчальну й службову діяльність під контролем і при консультативній допомозі викладачів і досвідчених товаришів. Цей рівень відрізняється погодженістю в проявах думок, почуттів, поведінки, але ця погодженість не повніс-

тю гармонічна. У цьому проявляється недостатня розвиненість самостійності (суб'єктивності). Пізнавальна активність проявляється в освоєнні науково-популярної літератури та інформаційних технологій. Більшість майбутніх фахівців з охоронної діяльності включена в часткове самовиховання, керуючись особистими й професійними мотивами. Важливим для них є можливість емоційного спілкування й самовираження у процесі занять. Активність у суспільній діяльності проявляють, головним чином, при спонуканні ззовні (викладачі).

Високий (творчий) рівень характеризується спроможністю забезпечити максимальну продуктивність професійної діяльності та проявом узгодженості думок, почуттів і вчинків, гармонією в суб'єктивних характеристиках. Майбутнім фахівцям з охоронної діяльності цього рівня властиві обґрунтованість знань, оперативне мислення, уміння ставити й вирішувати творчі завдання при виконанні професійної діяльності. Майбутні фахівці з охоронної діяльності відрізняються проявом ініціативи, самостійності, активністю в навчально-пізнавальній діяльності, бездоганно володіють прийомами роботи з матеріальною частиною обладнання і військової техніки.

Межі виділених рівнів мобільні. Вони вказують на суперечності між сучасними вимогами до професійного розвитку особистості майбутнього фахівця з охоронної діяльності і реально досягнутим рівнем, а це є рушійною силою розвитку професійної компетентності цих фахівців в умовах навчання у ВНЗ.

Дані рівні лягли в основу діагностики й прогнозування процесу формування професійної компетентності в майбутніх фахівцях з охоронної діяльності засобами ІКТ. Виділені нами чотири рівні сформованості професійної компетентності цілком відповідали завданню класифікувати досліджувані групи майбутніх фахівців з охоронної діяльності у процесі навчальної діяльності. Ці рівні дозволили в достатньому ступені диференціювати професійно значимі якості майбутніх фахівців з охоронної діяльності.

Менша їхня кількість стала б причиною занадто великої різноманітності складу тієї групи, що була віднесена до одного рівня, більше ж їхнє число роздрібнює експериментальну групу майбутніх фахівців з охоронної діяльності, що створює додаткові труднощі, як для проведення дослідження, так і для обробки його результатів.

З погляду сучасної професіографії, майбутню діяльність фахівця з охоронної діяльності ВНЗ можна описати як цілісний феномен, що містить у собі сукупність компонентів об'єктивного й

суб'єктивного характеру. Як об'єктивні характеристики виступають мета і завдання професійної діяльності. Для їхньої реалізації необхідно вміти виконувати визначені професійні функції. Отже, функції також ставляться до об'єктивних характеристик діяльності фахівця з охоронної діяльності. Суб'єктивна її сторона може бути представлена через знання, уміння, навички, професійні позиції, психологічні якості й акмеологічні інваріанти.

З урахуванням вищевикладеного, вважаємо за доцільне використання наступних дидактичних критеріїв оцінки сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця з охоронної діяльності: обсяг і якість засвоєння спеціальних знань, умінь і навичок, міцність їхнього засвоєння, якість виконання творчих завдань і робіт при розв'язанні професійно орієнтованих завдань, мотивація, активність майбутніх фахівців з охоронної діяльності [4].

Оцінювання педагогічного явища чи процесу вважається найскладнішим завданням будь-якого педагогічного дослідження [7]. Цілком погоджуємося з думкою відомого українського вченого С. Гончаренка про те, що важливою вимогою до педагогічного дослідження є його надійність у всіх своїх компонентах, і що «марно чекати надійних результатів, якщо застосовуються неадекватні поставленим завданням методи дослідження, ненадійні засоби збирання і обробки емпіричних даних» [9]. Потрібно зазначити, що аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу встановити факт наявності варіативності запропонованих у дослідженнях наукових визначень критеріїв, показників та перевірки їх дієвості.

Насамперед, необхідно визначити зміст поняття «критерії». Відносно до визначень в енциклопедичних словниках «критерій» (від гр. κριτήριον) – це, ознака, за якою можна судити про щось, мірило для визначення, оцінки предмета чи явища [5], основа для оцінки або класифікації чогось [19]. У педагогічній теорії під поняттям «критерій» розуміють об'єктивну ознаку, за допомогою якої здійснюється порівняльна оцінка досліджуваного явища, ступеня розвитку його у різних обстежуваних осіб [1] або сукупність таких якостей явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці [17]. Окремі автори розширюють поняття «критерію» як «кількісної величини, що визначає якісні характеристики процесу або явища» [19]. Л. Путляева, вивчаючи сучасні проблеми професійного навчання, конкретизує значення критерію як «міри оцінювання досліджуваного явища та тих змін, які відбулися в розвитку окремих складових чи особистості в цілому в результаті

експериментального навчання та виокремлених педагогічних умов, за яких визначена гіпотеза відповідає чи не відповідає результатам експерименту» [20]. Ці визначення мають практичне значення для нашої роботи. Таким чином, у дослідженні розглядаємо критерії професійного розвитку викладачів як матеріалізовану сукупність ознак, що дають підстави зробити висновок про ступінь відповідності професійно-особистісних якостей майбутніх фахівців з охоронної діяльності ВНЗ вимогам професійної діяльності та спрогнозувати рівень їх конкурентоспроможності на ринку праці.

При організації та проведенні експериментальної роботи ми спиралися на принципи, що відображають загальні вимоги до здійснення педагогічного експерименту [23]: 1) при моделюванні етапів педагогічного експерименту – принцип цілісного вивчення педагогічного явища, який передбачає: облік вимог системного підходу, чітке визначення місця професійного розвитку в освітньому процесі, розкриття динаміки досліджуваного явища; 2) при проведенні констатуючого та формуючого експерименту; в ході розробки діагностичної програми; аналізі та оцінці отриманих результатів – принцип об'єктивності, який передбачає перевірку кожного факту кількома методами, фіксацію всіх проявів зміни досліджуваної якості особистості, зіставлення даних свого дослідження з даними інших досліджень; 3) при плануванні умов проведення експериментальної роботи, відстеження одержуваних експериментальних даних – принцип ефективності, який полягає в положенні про те, що отримані результати повинні бути вище результатів, отриманих в типових, стандартних умовах за один і той же час, при одних і тих же матеріальних і фінансових ресурсах.

Розглянемо перший напрям. Розробка діагностичної програми здійснювалася в два етапи. На першому етапі вирішувалися два завдання: а) теоретичний аналіз об'єкта вимірювання; б) вибір критеріїв, які дають можливість судити про рівень професійної готовності викладачів. Вирішуючи перше завдання, ми виділили компоненти професійної готовності викладачів і представили їх характеристики. При вирішенні другого завдання нам, в першу чергу, довелося чітко означити поняття критеріїв і показників, оскільки, як свідчить вищезазначене, у їх визначенні є значні розбіжності в науково-педагогічній літературі. На основі аналізу різних точок зору, ми розглядаємо поняття критерію як якості, властивості досліджуваного об'єкта, яка дає можливість судити про його стан, рівень функціонування і розвитку.

У педагогіці і соціології існують загальні вимоги до виділення і обґрунтування критеріїв, які з урахуванням суб'єкта нашого дослідження зводяться до такого [23]:

- критерії повинні відображати основні закономірності становлення особистості майбутніх фахівців з охоронної діяльності;
- за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами досліджуваного процесу організації інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки в ході професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності ВНЗ;
- критерії повинні розкриватися через ряд показників, у міру прояву яких можна судити про більшу чи меншу міру вираженості даного критерію;
- оскільки мова йде про формування узагальнених умінь, то критерії повинні відображати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі;
- якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними.

При виборі критеріїв ми спиралися на показник обґрунтованості інформації, суть якого в тому, що довіряти отриманій інформації можна тільки в тому випадку, якщо вона адекватна об'єкту вимірювання.

Враховуючи це, ми виділили такі критерії:

- професійна спрямованість;
- професійні знання та вміння;
- професійні якості.

Виділені критерії відображають абстрактний (теоретичний) рівень опису об'єкта вимірювання – рівня професійного розвитку викладачів. Перехід майбутніх фахівців з охоронної діяльності з низького рівня на більш високий професійного розвитку виступав в якості головного критерію ефективності запропонованої нами концепції. Його оцінка, а також оцінка кожного критерію здійснювалася нами на основі комплексу показників. При цьому показник – це кількісна або якісна характеристика обраного критерію досліджуваного об'єкта. Показники сформованості виділених критеріїв визначені нами з опорою на роботи: П. Воловика, С. Гончаренка, М. Грабаря, К. Інгенкамп, К. Краснянської, Н. Кузьміної, А. Киверялга, А. Усової, Г. Терещука, В. Сидоренка.

Отже, аналіз літератури показав недостатню теоретичну розробленість проблеми діагностики професійної психологічної придатності майбутніх фахівців з охоронної діяльності ВНЗ до професійної діяльності.

Роботи військових психологів О. П. Євсюкова, О. В. Тімченко, М. С. Корольчука, В. М. Крайнюк, В. І. Осьодло, В. В. Ягупова та інших учених прис-

вячені вивченню загальних і спеціальних здібностей, професійно важливих якостей, військово-професійної спрямованості майбутніх фахівців з охоронної діяльності, прогнозуванню їхньої професійної придатності, підвищенню ефективності професійного психологічного відбору, успішності професійної діяльності. Структура професійної психологічної придатності майбутніх фахівців з охоронної діяльності ВНЗ являє собою сукупність компонентів, які лежать в основі її діагностики: професійно важливих якостей; військово-професійної мотивації; загальноосвітньої та професійної підготовленості. Робота фахівців з охоронної діяльності пов'язана із мобілізацією функціональних резервів особистості, певним рівнем розвитку психофізіологічних властивостей, які дозволяють компетентно, надійно та ефективно здійснювати професійну діяльність в екстремальних і аварійних ситуаціях для забезпечення особистої та колективної безпеки [11; 16; 24; 15; 21].

Професійна придатність – це цілісний комплекс індивідуально-типологічних і психологічних особливостей особистості, що є умовою ефективного та надійного виконання тієї, або іншої продуктивної діяльності. Вона виявляється в процесі оволодіння професією в тому, наскільки індивід за інших рівних умов швидко і міцно засвоює способи її організації та здійснення, особливо в напружених і екстремальних умовах праці [6].

Переважно екстремальний характер праці майбутніх фахівців з охоронної діяльності, специфічні умови роботи і перебування в осередку надзвичайної ситуації висувають підвищені вимоги до таких психофізіологічних, елементарних і вищих психічних функцій, як сила і рухливість нервових процесів, рецепція, увага, пам'ять, мислення. Психофізіологічний професійний відбір є науково обґрунтованою системою підготовки, раціонального розподілу й ефективного використання кадрів на основі об'єктивної оцінки професійно важливих психофізіологічних та особистісних якостей, необхідних для формування професійної компетентності для ефективної і безпечної роботи в екстремальних умовах виконання завдань, групової діяльності з підвищеною відповідальністю. Найбільш ефективним є використання результатів діагностики в ПТЦ (психолого-тренувальному центрі) професійної придатності майбутніх фахівців з охоронної діяльності ВНЗ, при прийомі кандидатів на роботу, при доборі кандидатів при переміщенні по службі.

У ПТЦ (психолого-тренувальному центрі) вирішуються наступні завдання: профорієнтаційне інформування осіб, які проходять підготовку у навчальному пункті навчально-методичного

центру ВНЗ; психодіагностика та профвідбір кандидатів на службу та при призначенні на посаду; психологічне консультування та навчання (соціально-психологічні тренінги) психологів-практиків щодо особливостей поведінки людей у надзвичайних ситуаціях; наукові дослідження психологічних аспектів поведінки людей у екстремальних та надзвичайних ситуаціях.

Особливості професійної психологічної придатності майбутніх фахівців з охоронної діяльності ВНЗ до діяльності за фахом виражаються в інтегративній професіографічній моделі фахівця з охоронної діяльності, яка включає як загальні індивідуально-психологічні особливості (спрямованість на службу, необхідні рівні загального інтелектуального розвитку, емоційно-вольової стійкості), так і спеціальні (необхідний рівень виразності професійно важливих якостей, що дозволяють визначити придатність). Розроблена система діагностики професійної психологічної придатності майбутніх фахівців з охоронної діяльності сприяє виявленню рівня виразності військово-професійної спрямованості, професійно важливих якостей, загальних пізнавальних здібностей, що робить визначальний вплив на якість підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності, та дозволяє прогнозувати якість підготовки таких фахівців у ВНЗ.

Успішне виконання бойових завдань при НС вимагає високого рівня професійної, фізичної та психологічної підготовки, досвіду, мужності, дисциплінованості. Для ефективних і надійних дій в особливих і екстремальних ситуаціях майбутні фахівці з охоронної діяльності повинні володіти функціональними (професійними, інтелектуальними) можливостями, які зводяться не тільки до резервів організму, а являють собою додаткові знання, уміння і навички та включаються для компенсації екстремальних факторів.

Таким чином проведення занять на базі ПТЦ обладнаного засобами ІКТ, де враховано специфіку професійної діяльності, забезпечує підвищення рівня професійної компетентності фахівців з охоронної діяльності (психологічне обґрунтування вибору професії, професійний відбір фахівців, формування професійної спрямованості, використання інноваційних методик на основі засобів ІКТ, забезпечення послідовного набуття вмінь та одержання навичок діяльності у НС).

Успішність складної та багатогранної діяльності майбутнього фахівця з охоронної діяльності залежить, насамперед, від ступеня відповідності рівня сформованості знань, умінь і навичок вимогам, які пред'являються до них за місцем служби. Еталоном, що відображає реальні вимоги замов-

ника до фахівця служить, як правило, модель професійної діяльності.

На думку багатьох науковців, дослідження процесу навчання не можуть бути доведеними, якщо вони не підлягали експериментальній перевірці [3; 8; 12, 5-6].

У педагогіці провідну роль в організації експериментальної перевірки ефективності та доцільності теоретичних положень відведено педагогічному експерименту, який визначається як комплексний метод перевірки гіпотези, що є організованим системним процесом [3].

Метою нашого експериментального дослідження було проведення перевірки ефективності організаційно-педагогічних умов використання засобів ІКТ у ВНЗ для формування професійної компетентності майбутніх фахівців з охоронної діяльності. І впровадження на її основі визначених організаційно-педагогічних умов та методики застосування засобів ІКТ у навчально-виховний процес ВНЗ.

Поняття ефективності не має чіткого визначення, оскільки ефективність – це оцінна категорія, яка пов'язана із відношенням цінності результату до цінності витрат. Під ефективністю формування професійної компетентності майбутніх фахівців з охоронної діяльності засобами ІКТ ми розуміємо якісні та кількісні покращення показників успішності таких фахівців експериментальних груп у порівнянні із контрольними. На нашу думку, мету дослідження дозволяє реалізувати результативно-затратна концепція визначення дидактичної ефективності організаційно-педагогічних умов [3]: позитивний приріст одержаного результату відносно до попереднього результату, із урахуванням часових, технічних і психофізичних затрат (ефект від роботи викладача, досягнення наперед прогнозованих цілей навчання майбутніх фахівців з охоронної діяльності із застосуванням ІКТ).

Даний висновок дозволяє з наукових позицій підійти до обґрунтування й вибору відповідних критеріїв оцінки професійної компетентності й методики її оцінювання при проведенні дослідно-експериментальної роботи. Оскільки, такі категорії як ефективність навчання й професійна компетентність взаємопов'язані (чим вища професійна компетентність фахівця з охоронної діяльності, тим більш ефективно реалізується цілеспрямований процес навчання, заради якої він був створений).

Для розв'язання визначених завдань, перевірки гіпотези, досягнення мети дослідження використовувався комплекс загальнонаукових педагогічних і психологічних методів теоретичного та емпіричного дослідження. Процедура експериментального дослідження передбачала такі стадії:

- розроблення програми дослідження (формулювання проблеми, завдань, визначення об'єкту та предмету дослідження, уточнення понятійного апарату);
- визначення емпіричних об'єктів дослідження (вибірка);
- збирання необхідної інформації про стан проблеми дослідження (аналітичний огляд і констатуючий експеримент);
- розроблення та впровадження методик формування професійної компетентності майбутніх фахівців з охоронної діяльності засобами ІКТ у процесі вивчення дисциплін циклу професійної (професійно орієнтованої) та практичної підготовки;
- формуючий експеримент, кількісна та якісна обробка результатів;
- оформлення дисертаційної роботи.

Для одержання даних педагогічного експерименту, на підставі яких можна зробити самостійні висновки про властивості всієї сукупності явищ, ми дотримувалися таких обов'язкових рекомендацій щодо проведення дослідження: застосування варіативної методики, яка включала спостереження, анкетування, експертні оцінки та експериментальні дослідження; дотримання чітких критеріїв фіксації й оброблення даних; фактологічний запис процесу дослідження; урахування змін ситуації та умов досліджуваних показників [8].

Для визначення професійної компетентності майбутніх фахівців з охоронної діяльності застосовувався метод експертних оцінок. Експертами в цих випадках виступали викладачі Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Вінницьке вище професійне училище Департаменту поліції охорони та приватне підприємство «ГАЛ-БЕЗПЕКА». При цьому враховувалися об'єктивність та компетентність фахівців, їхня зацікавленість. Оцінювання здійснювалося за однаковими критеріями, що дозволило порівнювати одержані результати.

Аналіз робіт В. П. Безпалько, А. Н. Зельницького, О. В. Золотарьова та інших авторів, що серед вимог, які висуваються до критеріїв оцінки рівня сформованості професійної компетентності, доцільно виділити наступні: адекватність явищам, вимірником яких вони є, відображення вимірюваних явищ, а також динаміки вимірів виражених критерієм властивостей; відповідність дидактичним цілям, характеристика зв'язку між ними й результатами навчання; вираження у таких педагогічних поняттях, які можна піддати кількісному аналізу; відносна простота вимірів, легкість розрахунків, доступність і зручність; оцінювання не тільки обсягу, але і якості знань, навичок та умінь, не тільки формальних результатів навчання, але і творчої роботи [2; 14; 22].

Отже, «критерії професійної компетентності» доцільно визначати як мірило для порівняння якісних і кількісних показників навчального процесу з погляду одержаних результатів і затрачених при цьому зусиль.

Аналіз критеріального апарату, який використовується у вітчизняній та зарубіжній педагогіці при оцінці рівня сформованості професійної компетентності, а також підходи до викладені вище, дозволили вибрати в інтересах розв'язання завдань даного дослідження наступні дидактичні критерії: якість засвоєння знань, умінь та навичок, міцність їхнього засвоєння, мотивація й активність майбутніх фахівців з охоронної діяльності, якість виконання творчих завдань і робіт при розв'язанні професійних завдань, відповідність навчальної діяльності сучасним вимогам до підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності.

Кожний з обраних критеріїв не піддається прямому інструментальному вимірюванню, вимагає відповідного аналізу й опосередкованої інтерпретації. Наприклад, критерій якості засвоєння знань включає такі характеристики як повнота і глибина, систематичність і системність, оперативність і гнучкість, конкретність і узагальненість тощо. Критерій міцності визначає можливість відновлення знань через певний проміжок часу. Тому ми розглядали вказані критерії як інтегральні, такі що включають в себе сукупність усіх перерахованих характеристик. За допомогою критеріїв якість засвоєння знань, умінь та навичок і міцність їхнього засвоєння, оцінку професійної компетентності можна робити опосередковано, використовуючи експертні оцінки, що виставляють викладачі за підсумками попереднього й підсумкового педагогічного тестування. Критерій мотивації й активності в навчанні можна застосувати при аналізі суб'єктивних оцінок за підсумками проведення анкетування фахівців. Для оцінки першого із критеріїв – якості засвоєння знань, умінь і навичок майбутнього фахівця з охоронної діяльності ми використовували розроблену В. П. Давидовим, П. І. Образцовим, А. І. Уман [10] методику, що дозволяє адекватно виявляти на основі обраних критеріїв ступінь досягнення викладачем цілей навчання.

Успішне виконання професійних завдань майбутніми фахівцями з охоронної діяльності вимагає високого рівня професійної, фізичної та психологічної підготовки. Для ефективних і надійних дій в особливих і екстремальних ситуаціях майбутні фахівці з охоронної діяльності повинні володіти функціональними (професійними, інтелектуальними) можливостями, які являють собою додаткові знання, уміння і навички та включаються для компенсації екстремальних факторів.

Список використаних джерел

1. Бабанский Ю. К. Педагогика / Под. ред. Ю. К. Бабанского. – М.: Просвещение, 1988. – 478 с.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / Беспалько В. П. — М.: Педагогика, 1989. — 192 с.
3. Бех І. Наукові засади проведення експерименту (у сфері виховання): Педагогічні дослідження з проблем виховання // Рідна школа. – 2001. – № 10. – С. 36–40.
4. Васильев Г. І. Педагогічні умови адаптації курсантів до навчання у вузах МВС: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. І. Васильев — Одеса, 1997. — 20 с.
5. Вейсман А. Д. Греческо-русский словарь / А. Д. Вейсман. – 5-е изд. – СПб.: Издание автора, 1991. – 1370 с.
6. Военная дидактика: учебное пособие; под общ. ред. Н. Е. Соловцова и Н. Д. Никандрова. — М. : ВА РВСН им. Петра Великого, 2000. — 806 с.
7. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник для студ. вищих навч. закл. / Н. П. Волкова. – К.: Академія, 2002. – 576 с.
8. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
9. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К., 1995. – 47 с.
10. Давыдов В. П. Методология и методика проведения психолого-педагогического эксперимента / Давыдов В. П., Образцов П. И., Уман А. И. — М.: Логос, 1998. — 198с.
11. Євсюков О. П. Психологічне прогнозування надійності діяльності працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України : монографія / О. П. Євсюков, О. В. Тімченко. – Х. : УЦЗУ, 2007. – 288 с.
12. Жебровський Б., Ващенко Л. Педагогічний експеримент як чинник реформування національної освіти // Освіта. – 1998. – № 51. – С. 5–6.
13. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. / В. Загвязинский, Р. Атаханов – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
14. Зельницький А. Н. Педагогические основы измерения эффективности учебных занятий с использованием ЭВМ: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А. Н. Зельницкий. — М.: ВПА, 1989. — 20 с.
15. Иванова Е. М. Основы психологического изучения профессиональной деятельности : учеб. пособ / Иванова Е. М. — М. : Моск. ун-т, 1987. — 208 с.
16. Корольчук М. С. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів ВНЗ / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло. — К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. — 400 с.
17. Курило В. С. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні / В. С. Курило // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 35–39.
18. Низков А. А. О критериях оценки знаний, умений и навыков студентов / А. А. Низков // Проблемы высшей школы. – 1980. – Вып. 40. – С. 36–41.
19. Новий тлумачний словник української мови / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконтіт, 1998. – 351 с.
20. Путляева Л. В. Современные психолого-педагогические проблемы профессионального обучения / Л. В. Путляева. – М.: ЦОЛНУВ, 1990. – 170 с.
21. Самоукина Н. В. Психология профессиональной деятельности : учеб. пособ. для вузов / Самоукина Н. В. — [2-е изд.]. — СПб. : Питер, 2004. — 224 с.
22. Совершенствование учебного процесса вузов на основе его компьютеризации (опыт, исследования) / Акопов С. И., Алексеев В. Д., Андреев А. А. и др.; под. ред. О. В. Золотарева. — М.: ВПА, 1991. — 260 с.
23. Терещук Г. В. Основи педагогічних досліджень [Текст] / Г. В. Терещук, В. К. Сидоренко. – Ольштин: WSiE NWP, 2010. – 328 с.
24. Ягупов В. В. Соціальна та військова психологія : навч. посібник / Ягупов В. В. — К. Київський університет, 2000. — 560 с.

References

1. Babanskii YU. K. Pedagogika / Pod. red. YU. K. Babanskogo. – M.: Prosveschenie, 1988. – 478 s.
2. Bepal'ko V. P. Sлагаемые pedagogicheskoi tehnologii / Bepal'ko V. P. — M.: Pedagogika, 1989. — 192 s.
3. Bex I. Naukovi zasady provedennya eksperymentu (u sferi vyhovannya): Pedagogichni doslidzhennya z problem vyhovannya // Ridna shkola. – 2001. – # 10. – S. 36–40.
4. Vasylyev G. I. Pedagogichni umovy adaptatsiyi kursantiv do navchannya u vuzax MVS: avtoref. dy's. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : specz. 13.00.04 "Teoriya i metodyka profesijnoyi osvity" / G. I. Vasylyev — Odesa, 1997. — 20 s.
5. Veisman A. D. Grechesko-russkii slovar' / A. D. Veisman. – 5-e izd. – SPb.: Izdanie avtora, 1991. – 1370 s.
6. Voennaya didaktika: uchebnoe posobie; pod obsch. red. N. E. Solovcova i N. D. Nikandrova. — M. : VA RVSН im. Petra Velikogo, 2000. — 806 s.
7. Volkova N. P. Pedagogika: posibny`k dlya stud. vy`shny`x navch. zakl. / N. P. Volkova. – K.: Akademiya, 2002. – 576 s.
8. Goncharenko S. U. Pedagogichni doslidzhennya: metodologichni porady` molody`m naukovcyam. – Ky`yiv-Vinny`cya: DOV «Vinny`cya», 2008. – 278 s.
9. Goncharenko S. U. Pedagogichni doslidzhennya: metodologichni porady` molody`m naukovcyam / S. U. Goncharenko. – K., 1995. – 47 s.
10. Davydov V. P. Metodologiya i metodika provedeniya psihologo-pedagogicheskogo eksperimeta / Davydov V. P., Obracov P. I., Uman A. I. — M.: Logos, 1998. — 198 s.
11. Yevsyukov O. P. Psy`xologichne prognovuvannya nadijnosti diyal`nosti pracivny`kiv avarijno-ryatuval`ny`x pidrozdiliv MNS Ukrayiny` : monografiya / O. P. Yevsyukov, O. V. Timchenko. – X. : UCzZU, 2007. – 288 s.

12. Zhebrovs'kyj B., Vashhenko L. Pedagogichnyj eksperyment yak chy'nnyk reformuvannya nacional'noyi osvity // *Osvita*. – 1998. – # 51. – S. 5–6.
13. Zagvyazinskii V. I. Metodologiya i metody psihologo-pedagogicheskogo issledovaniya: Ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenii. / V. Zagvyazinskii, R. Atahanov – M.: Izdatel'skii centr "Akademiya", 2001. – 208 s.
14. Zel'nickii A. N. Pedagogicheskie osnovy izmereniya effektivnosti uchebnyh zanyatii s ispol'zovaniem EVM: avtoref. dis. na soiskanie nauchn. stepeni kand. ped. nauk: spec. 13.00.08 "Teoriya i metodika professional'nogo obrazovaniya" / A. N. Zel'nickii. — M.: VPA, 1989. — 20 s.
15. Ivanova E. M. Osnovy psihologicheskogo izucheniya professional'noi deyatel'nosti : ucheb. posob / Ivanova E. M. — M. : Mosk. un-t, 1987. — 208 s.
16. Korol'chuk M. S. Psy'xodiagnosy'ka: navchal'nyj posibnyk dlya studentiv VNZ / M. S. Korol'chuk, V. I. Os'odlo. — K.: El'ga, Nika-Centr, 2004. — 400 s.
17. Kury'lo V. S. Modelyuvannya sy'stemy kry'teriyiv ocinky rozvy'tku osvity v regioni / V. S. Kury'lo // *Pedagogika i psy'xologiya*. – 1999. – # 2. – S. 35-39.
18. Nizkov A. A. O kriteriyah ocenki znanii, umenii i navykov studentov / A. A. Nizkov // *Problemy vysshei shkoly*. – 1980. – Vyp. 40. – S. 36-41.
19. Novy'j tlumachnyj slovnyk ukrayins'koyi movy / ukl. V. Yaremenko, O. Slipushko. – K.: Akonit, 1998. – 351 s.
20. Putlyaeva L. V. Sovremennye psihologo-pedagogicheskie problemy professional'nogo obucheniya / L. V. Putlyaeva. – M.: COLNUV, 1990. – 170 s.
21. Samoukina N. V. Psihologiya professional'noi deyatel'nosti : ucheb. posob. dlya vuzov / Samoukina N. V. — [2-e izd.]. — SPb. : Piter, 2004. — 224 s.
22. Sovershenstvovanie uchebnogo processa vuzov na osnove ego komp'yuterizacii (opyt, issledovaniya) / Akopov S. I., Alekseev V. D., Andreev A. A. i dr.; pod. red. O. V. Zolotareva. — M.: VPA, 1991. — 260 s.
23. Tereshhuk G. V. Osnovy pedagogichny'x doslidzhen [Tekst] / G. V. Tereshhuk, V. K. Sy'dorenko. – Ol'shty'n: WSiiE NWP, 2010. – 328 s.
24. Yagupov V. V. Social'na ta vijs'kova psy'xologiya : navch. posibnyk / Yagupov V. V. — K. Ky'yivs'kyj universy'tet, 2000. — 560 s.

Кисленко Д. П. Критерии, показатели и уровни подготовки будущих специалистов по охранной деятельности

В статье рассмотрены основные критерии и уровни подготовки будущих специалистов по охранной деятельности. Осуществлен анализ психолого-педагогической, методической и научной литературы, который позволил автору выделить четыре уровня сформированности профессиональной компетентности будущего специалиста по охранной деятельности. В исследовании определено содержание понятия «критерии» профессионального развития. Раскрыто понятие профессиональная пригодность, и определены основные особенности профессиональной психологической пригодности будущих специалистов по охранной деятельности.

Ключові слова: охоронная деятельность, профессиональная подготовка, критерии профессионального развития, профессиональная пригодность, профессиональная компетентность, эксперимент.

Kyslenko D. P. Criteria, indicators and levels of training of future specialists in security activities

The process of training specialists in security activities is complex, controversial and multifaceted, so it is difficult to assess the qualitative and quantitative parameters of its dynamics. It is necessary to determine the criteria for the formation of professional competence of security professionals, under which we understand the totality of objective and subjective indicators that give a qualitative characteristic of its condition, based on which it is possible to identify its essential properties and extent of manifestation in the activity.

The formation of the professional competence of a future specialist in security activities can be judged on the basis of how and in what concrete form is implemented in practice a system of professionally significant qualities that direct the person to the practical application of its norms, help to adequately organize professional activities, determine the creative solution of special professional tasks.

The article considers the main criteria and levels of training of future specialists in security activities. The analysis of psychological, pedagogical, methodical and scientific literature, which allowed the author to allocate four levels of formation of professional competence of a future specialist in security activities. The study defines the content of the concept of "criteria" for professional development. The concept of professional suitability is revealed, and the main features of the professional psychological suitability of future specialists in security activities are defined.

Key words: security activity, professional training, criteria of professional development, professional suitability, professional competence, experiment.